

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ СПЕЦІАЛІСТА ТЕХНІЧНОЇ ГАЛУЗІ

Саркісова А. В.

У статті розглянуто моделі формування спеціаліста технічної галузі. Доведена необхідність підготовки фахівців, підготовлених до самостійного здобування нових знань, спроможних працювати в умовах ринкової економіки. Проаналізовано та охарактеризовано питання формування професійної підготовки студентів технічної галузі, характеристика їх професійних якостей, знань та умінь.

Ключові слова: спеціаліст, модель, професійна діяльність, професійні якості та здібності.

В статье рассмотрены модели формирования специалиста технической сферы. Доказана необходимость подготовки специалистов, подготовленных к самостоятельной обработке новых знаний, способных работать в условиях рыночной экономики. Проанализированы и охарактеризованы вопросы формирования профессиональной подготовки студентов технической области, характеристика их профессиональных качеств, знаний и умений.

Ключевые слова: специалист, модель, профессиональная деятельность, профессиональные качества и способности.

The article describes a model of forming specialists in the technical field. The author ascertains the necessity for training of specialists prepared for self-education and capable of working in conditions of market economy, analyzes and characterizes questions of professional training of engineering students, their professional qualities, knowledge and skills.

Key words: specialist, model, professional activity, professional qualities and abilities.

Постановка проблеми. Сьогодні питання підготовки студентів технічної галузі набуло особливої актуальності, оскільки в народному господарстві України суттєво зросла потреба у фахівцях, які набувають упродовж навчання не лише можливості оперувати отриманими знаннями, а й здатні пристосовуватися до потреб сучасного ринку праці. Динаміка розвитку сучасного виробництва та нові економічні умови господарювання потребують формування у майбутніх фахівців навичок системного аналізу техніко-економічних проблем, уміння самостійно знаходити інженерні й управлінські рішення, демонструвати достатньо високий рівень професіоналізму, в професійній діяльності здатні до спілкування з представниками інших мов. Останнім часом змінилися також вимоги до рівня та якості іншомовної підготовки як з боку роботодавця, так і з боку самого фахівця. На початку 90-х років більшість випускників ВНЗ задовольнялися певним рівнем розуміння іншомовних текстів професійного змісту, але вже з середини 90-х років виникла гостра необхідність опанування мовленнєвою діяльністю в усній та писемній формах. Нові інформаційні технології, що надали можливість пошуку необхідної інформації у світовій мережі Інтернет, також потребують від фахівців удосконалених навичок читання та аудіювання. Фахівцям володіння іноземними мовами надають значні переваги в обробці великих обсягів інформації.

Отже, процеси глобалізації і інтеграції у світі та пов'язані з ними кардинальні соціально-економічні трансформації в українському суспільстві зумовлюють необхідність реформування підготовки студентів технічного профілю. Необхідність підготовки фахівців, спроможних працювати в умовах ринкової економіки, потребує вирішення цілої низки принципів питань: якими якостями повинен володіти спеціаліст технічної галузі, що він повинен знати і уміти, які межі його професійної діяльності.

Зважаючи на ці обставини, спроби отримати відповіді на поставлені питання приводять до необхідності створення сучасної моделі спеціаліста технічної галузі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Модернізація освіти досліджена в працях В. Байденко, П. Гальперіна, В. Давидова, Е. Зеєра, І. Зимньої, Н. Кузьміної, А. Маркової, А. Хуторського, Б. Ельконіна та ін. Дослідженням професійної підготовки займалися В. Безпалько, О. Бондаревська, Б. Гершунський, О. Дубасенюк, Л. Захарова, І. Зязюн, П. Лернер, Н. Лобанова, Н. Ничкало, А. Маркова, О. Овчарук, Н. Петровська, В. Сластьонін, В. Соколова та ін.

Методологічні та теоретичні аспекти формування професійної підготовки знайшли відображення у працях Е. Зеєра, В. Краєвського, Н. Кузьміної, Л. Петровської, Г. Селевко та ін.

Питанню професійної підготовки фахівців технічного профілю засобами іноземної мови присвячені дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених [9; 10 та інші]. Слід зауважити, що основна увага в зазначених працях приділялася лінгвістичному аспекту та методам викладання іноземних мов.

Однак питання формування професійної підготовки студентів технічної галузі, характеристика їх професійних якостей, знань та умінь досліджені недостатньо.

Мета статті – розглянути формування моделі спеціаліста технічної галузі.

Виклад основного матеріалу. Вивчення психолого-педагогічної літератури з проблеми формування професійних умінь студентів свідчить, що цьому питанню приділяється постійна увага в теорії педагогіки та практики вищої освіти. Цим питанням займалися такі вчені як Л. Виготський, О. Леонтьєв, В. Ломов, В. Шадріков, Н. Кузьміна, Т. Шамова, В. Давидов. Важливість дослідження даної проблеми підтверджується сьогодні й тим, що метою підготовки в умовах переходу до ринкових відносин є підготовка

висококваліфікованих, конкурентоспроможних кадрів з високим рівнем професійних умінь, знань, навичок, що відповідають вимогам технічного прогресу й ринковим відносинам.

Психолого-педагогічні дослідження свідчать, що основою формування професійних умінь є діяльність. Так, О. Леонт'єв зазначав, що людська діяльність не існує інакше як у формі дій або ланцюга дій [5].

Основними характеристиками діяльності, як відомо, є суб'єктність і предметність, оскільки вона завжди здійснюється окремою людиною або групою людей і спрямована на певний об'єкт (предмет). Людина, яка є суб'єктом діяльності, планує, організує, здійснює її, а після завершення оцінює отримані результати та корегує свою подальшу діяльність.

З виконанням певних дій у здійсненні діяльності людина інтегрує в індивідуальному досвіді результати та способи діяльності, одночасно змінюючись в її процесі.

"Основною метою діяльності людини є усунення протиріччя між потребами, що виникли, та станом речей, що склалися в її особистому житті або суспільстві. Діяльність фіксує в своєму змісті акт зіткнення цілепокладаючої волі суб'єкта, з одного боку, та об'єктивних закономірностей, з іншого" [6, с. 311]. Відповідно до цього в структурі діяльності виділяються суб'єктний та об'єктний компоненти, а саме:

- 1) цілепокладаючий суб'єкт;
- 2) предмет діяльності, знаряддя (засоби) діяльності та її продукт.

Пошук шляхів ефективної професійної підготовки фахівців різних галузей на основі діяльнісного підходу розпочався давно. Сутність засвоєння знань і умінь ґрунтується на теорії поетапного формування розумових дій, а саме процес системного оволодіння розумових дій, що відбувається в результаті інтеріоризації, тобто переходу всередину відповідної розумової дії. Психічна діяльність є результатом перенесення зовнішніх матеріальних дій у план відображення – у план сприймання, уявлення і понять. Процес такого перенесення здійснюється за етапами, на кожному з яких відбувається нове відображення і відтворення дії та її систематичне перетворення. П. Гальперін визначає шість етапів формування будь-якого нового поняття й уміння.

Процес формування професійних умінь студентів відбувається в логічній послідовності за наступними етапами:

- 1 етап – створення мотивації;
- 2 етап – з'ясування орієнтовної основи дій у системі (моделі об'єкта, навчального алгоритму "операції" за розпізнаванням або відтворенням об'єкта);
- 3 етап – формування дії у матеріалізованому вигляді (дія з матеріалізованими і матеріальними об'єктами; дія з матеріалізованими позначеннями);
- 4 етап – формування дії в "гучній мові", що передбачає повне і правильне виконання дії своїми словами та виконання дії як "своїми словами", так і за встановленою формулою;
- 5 етап – формування дії у зовнішній мові про себе;
- 6 етап – формування дії у внутрішній мові.

О. Смирнову в основу моделі підготовки фахівців було покладено категорію професійної діяльності, що дозволило визначити такі базові її характеристики [9, с. 27]:

- проблеми (завдання), що мають вирішувати фахівці;
- шляхи, способи або прийоми, за допомогою яких вирішуються визначені завдання;
- функції (узагальнені характеристики основних професійних обов'язків);
- знання теоретичного або прикладного характеру, якими оперує в своїй діяльності фахівець;
- уміння та навички, що сприяють досягненню бажаних результатів;
- якості (індивідуально-типичні параметри) особистості, що забезпечують успішність дій в обраній галузі;
- ціннісні орієнтації та настанови особистості, необхідні для здійснення професійної діяльності.

Особистість	Професійна діяльність
<ul style="list-style-type: none"> ▪ знання, вміння, навички; ▪ професійні якості та здібності; ▪ настанови, ціннісні орієнтації; ▪ психофізіологічні якості та особливості; ▪ рівень професійної компетентності 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ проблеми (завдання); ▪ рівень діяльності; ▪ види діяльності; ▪ технології, способи діяльності; ▪ функції фахівця

Отже, як бачимо, модель формування спеціаліста складається з двох блоків:

- 1) моделі формування особистості;
- 2) моделі формування професійної діяльності.

Перший блок моделі відображає те, що має бути включено в поняття "сучасний фахівець, що відповідає міжнародним стандартам". В умовах інформаційної насиченості, швидкого старіння знань необхідно впроваджувати перманентну освіту, коли молодий фахівець повинен бути підготовленим до самостійного добування нових знань. Для цього найперше, що потрібно зробити – це навчити майбутніх спеціалістів вчитися.

Уміння вчитися включає декілька видів навчальної діяльності, різних за своїм призначенням:

- пошук нової інформації, який потребує уміння працювати в бібліотеці, конспектувати, аналізувати;

- засвоєння знань за допомогою розв'язання типових задач, тестів, контроль за процесом розв'язання, корегування під час виникнення помилок;
- готовність до колективної діяльності, набуття знань з теорії та практики управління колективом, які відповідають вимогам міжнародного менеджменту;
- особисті якості: високий рівень освіченості, культури, воля, справедливість, тактовність тощо.
На формування вимог першого блоку моделі впливають економічні, політичні, соціальні, культурні, технічні, правові умови та фактори, які складаються на міжнародному ринку праці з урахуванням попиту та конкуренції.

Другий блок моделі передбачає, що молодий фахівець повинен відповідати вимогам державного стандарту, який включає:

- професійну компетентність, уміння використовувати теоретичні знання у виробничій діяльності;
- організаційні здібності, уміння створювати мотиви діяльності, визначати пріоритети, володіти основами знань про підприємливість;
- уміння використати національну спадщину в галузі загальноприйнятих людських цінностей.

Формування професійних умінь майбутніх фахівців у технічній галузі має враховувати сучасні тенденції розвитку освіти, економіки, науки, виробництва як України, так і світового простору загалом. Тому основними принципами процесу формування професійних умінь студентів технічних спеціальностей нами визначено:

- цілеспрямованість та особистісна орієнтованість процесу формування професійних умінь студентів економічних спеціальностей;
- інтеграція та комплексний підхід до формування професійних умінь;
- цілісність (структурна й змістовна) процесу формування професійних умінь студентів економічних спеціальностей;
- систематичність і послідовність розвитку професійних умінь студентів;
- зв'язок із майбутньою професійною діяльністю, наукою, виробництвом;
- принцип свідомості й творчої активності студентів, прагнення до професійного самовдосконалення, саморозвитку;
- гармонійне поєднання індивідуального й колективного в процесі формування професійних умінь.

Побудова моделі фахівця суттєво полегшується професіограмами, які включають сукупність характеристик спеціальності, соціальних і соціально-психологічних характеристик.

Висновки. Таким чином, модель формування спеціаліста технічної галузі може бути представлена як педагогічний проект діяльності, взятий у її цілісній єдності і сукупності професійних функцій і особистих якостей фахівця. Вона повинна орієнтуватися на роботу в умовах ринкових економічних відносин, модель повинна бути адекватною реальності.

Подальші дослідження будуть присвячені аналізу організації міжнародної комунікації на основі діяльнісного підходу.

Література

1. Андреев В. И. Саморазвитие менеджера / В. И. Андреев. – М. : Народное образование, 1995. – 160 с.
2. Беспалько В. П. Основы теории педагогических систем / В. П. Беспалько. – В. : Изд. Воронеж. ун-та, 1977. – 303 с.
3. Бондар В. І. Теорія і технологія управління процесом навчання в школі / В. І. Бондар. – К. : ФАДА ЛТД, 2000. – 191 с.
4. Зеер Э. Ф. Психология профессий : учеб. пособие для студентов вузов / Э. Ф. Зеер. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Академический Проект ; Екатеринбург : Деловая книга, 2003. – 336 с.
5. Гальперин П. Я. Введение в психологию : учеб. пособие для вузов / П. Я. Гальперин. – М. : Книжный дом "Университет", 1999. – 332 с.
6. Леонтьев А. А. Педагогическое обучение / А. А. Леонтьев. – М. : Педагогика, 1979. – 308 с.
7. Новейший философский словарь. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Интер-прессервис ; Книжный дом, 2001. – 1280 с.
8. Скуратівська Г. С. Сучасні тенденції у викладанні іноземних мов для спеціальних цілей / Г. С. Скуратівська // Іноземні мови. – 2002. – № 2. – С. 23–26.
9. Смирнова Е. Э. Пути формирования модели специалиста с высшим образованием. – Л. : ЛГУ, 1977. – 140 с.
10. Суходольский Г. В. Структурно-алгоритмический анализ и синтез деятельности / Г. В. Суходольский. – Л. : ЛГУ, 1976. – 120 с.